WFP
World Food Programme

SAVING LIVES
CHANGING LIVES

2024-жылга карата азык-түлүк коопсуздугу боюнча баяндоо

Кыргыз Республикасы

Бул баяндама 2024-жылга карата БУУ ДАТПнын азык-түлүк коопсуздугу жана натыйжаларга көзөмөлдөө жүргүзүү сурамжылоосунун негизги корутундуларын чагылдырат, бул БУУ ДАТПнын жыл сайын өткөрүлүүчү эң маанилүү изилдөө демилгеси жана Кыргыз Республикасындагы азык-түлүк коопсуздугунун ар түрдүү аспектилерин камтыйт.

ЖАЛПЫ МААЛЫМАТ

Бул сурамжылоо **БУУ ДАТП тарабынан түздөн-түз жардам алган үй-бүлөлөрдүн азык-түлүк коопсуздугундагы кыска жана узак мөөнөттүү өзгөрүүлөрдү** баалоого мүмкүнчүлүк берет. Бул өзгөрүүлөр социалдык коргоо системаларын жана табигый кырсыктарды башкарууну жакшыртуу максатында БУУ ДАТПнын колдоосу менен ишке ашкан долбоорлордун таасиринен көз каранды. Ошондой эле үй-бүлөлөрдүн экономикалык алсыздыгын жана алардын азык-түлүк коопсуздугу жана климаттын өзгөрүшү менен байланышкан көйгөйлөр менен күрөшүү жөндөмдүүлүгүн баалайт. Бул баяндама 2024-жылдын декабрь айында БУУ ДАТПнын долбоорлору ишке ашырылган аймактарында жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктарына негизделген. Изилдөөдө үй-бүлөлөрдү сурамжылоо жана фокус-топтортордогу талкуулоолордон алынган баштапкы маалыматтары колдонулган. **АТКНК - бул долбоордун катышуучуларынан жана долбоорго катышпаган кишилерден эки тараптуу маалымат топтоо ыкмасы. Бул ыкма долбоордун колдоого алынган жамааттарга тийгизген таасирин так салыштырууга мүмкүндүк берет.**

Азык-түлүк коопсуздугунун натыйжаларын көзөмөлдөө (АТКНК):

- БУУ ДАТПНнын 2023-2027 жылдарга карата улуттук стратегиялык планынын күтүлгөн натыйжаларына жетишүүдөгү прогрессин жыл сайын азык-түлүк коопсуздугу, климаттын өзгөрүүсүнө туруктуулук жана инклюзивдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн негизинде баалайт.
- Азык-түлүк коопсуздугунун тенденциялары жана эрте эскертүү сигналдары жөнүндө маалымат берүү, алдын ала жардамга муктаж аймактарды аныктоого жана өз убагында аракеттерди жүргүзүүгө мүмкүндүк берет.
- 20 көрсөткүч жана индексти, 100дөн ашык өзгөрмөлөрдү колдонуп, жыныс жана жашы боюнча бөлүп, эсептөөгө мүмкүндүк берет.

Тандоо критерийлери

Долбоордун катышуучулары социалдык коргоо боюнча мамлекеттик кызматтар менен макулдашуу аркылуу тандалып алынат, мында:

- Жакырчылыктын чегинен төмөн жашаган үй-бүлөлөр (ҮБ)/ жакыр жашап, мамлекеттик жөлөкпул алуучулар (үй-бүлөгө көмөк);
- Жалгыз бой ата же эне башчы болгон үй-бүлөлөр;
- Майыптыгы бар мүчөлүү үй-бүлөлөр;
- Жумушсуз (расмий катталган) жарандар.

Тандоо

Жалпы тандоо

1497

44% 56%

Модалдуулук боюнча тандоо

- **18% Акчалай жардам**
- **18% Эмгек үчүн азык-түлүк жардамы**
- **18% Окутуу үчүн азык-түлүк жардам**
- **18% климаттык камсыздандыруу**
- **27% Долбоорго катышпагандар**
- **25 фокус-топтордо 300дөн ашык аялдар жана эркектер**

Жашоо-тиричиликти камсыздоо стратегиялары

Азык-түлүк коопсуздугу жакшырып, үй-бүлөлөр кризис жана өзгөчө кырдаалдан чыгуу стратегияларына азыраак таянууда, бирок стресс менен күрөшүү стратегияларынын үлүшү жогору бойдон калууда. ДАТПнын долбоорлорунун катышуучуларынын арасында эң көп колдонулган ыкмалар - **26%** карыз акчаны алуу, **24%** чогулган акчасын колдонуу, **24%** үй-бүлөлүк резервдерди түгөтүү. Тиричилик стратегиялары — бул үй-бүлөлөрдүн азык-түлүк же каржылык тартыштыктарга каршы колдонгон стратегиялары. **Стресс** стратегиялары келечектеги туруктуулукту алсыратат, **кризистик** стратегиялар өндүрүштүүлүктү төмөндөтөт, ал эми **өзгөчө чаралар** — эң катуулар — үй-бүлөлөрдүн туруктуулугун дагы да көбүрөөк начарлатат.

Кыйынчылыктарды женүү стратегияларын колдонууда аймактар арасында айырмачылыктар бар. Нарында долбоорго катышкан үй-бүлөлөрдүн **73% мындай стратегияларга кайрылбайт.** Баткен **(27%)** жана Чүй **(29%)** областарында көпчүлүк үй-бүлөлөр стресс стратегияларын колдонушат. Кризистик стратегия Талас **(37%)** жана Жалал-Абад **(37%)**, ал эми өзгөчө кырдаалдар боюнча стратегия Баткен **(18%)** областарында кеңири таралган. **Мамлекеттик социалдык жөлөкпул алган үй-бүлөлөр** түрдүү стратегияларын колдонушкан (стресс - **22%**, кризис - **20%**, өзгөчө кырдаал - **22%**)

Азык-түлүк керектөө баллы

Азык-түлүк керектөө баллы (FCS) азык-түлүк коопсуздугунун олуттуу жакшыргандыгын көрсөтөт. «Алгылыктуу» категориясындагы үй-бүлөлөрдүн үлүшү аялдар үчүн **84%**дан **91%**га жана эркектер үчүн **89%**дан **91%**га чейин көбөйгөн. "Начар" жана "Аралыктагы" категориялары азайды.

Активдердин пайда индекси

Активдердин Пайда Индекси (АПИ)- коомчулуктун мүчөлөрү БУУ ДАТПнын колдоосу менен **курулган же калыбына келтирилген активдерден көбүрөөк пайда** алып жатканын кабарлашкан, алардын **83%**ы **өндүрүштүн жакшыргандыгын** көрүп, **87%**ы **кыйынчылыктардын азайганын** жана **87%**ы **кызматтардын жеткиликтүүлүгүн** жакшырткан.

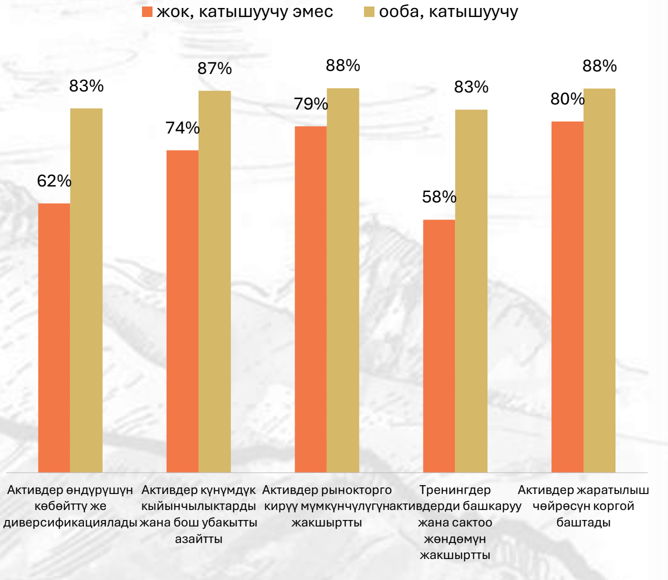

"Айыл чарбасы стабилдүү болуп калды, чөп жакшы өсүп, мал кышка карата тоют менен камсыз болду» (Нарын, ФТТ)

Ошондой эле БУУ ДАТПнын иш-чаралары туруктуу өнүгүүгө өбөлгө түзөт, респонденттердин **83%** активдерди тейлөө боюнча окутууларга катышкан.

Климаттын өзгөрүүсүнө туруктуулук

Климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлашуу өтө маанилүү, анткени экстремалдуу аба ырайы үй-бүлөлөрдүн коопсуздугуна жана бакубаттуулугуна коркунуч туудуруп, калыбына келтирүүгө кеткен чыгымдар жана азык-түлүккө болгон баалар үй-бүлөлүк бюджетти кыйындатат. БУУ ДАТПнын мүмкүнчүлүктөрдү жогорулатуу, климаттык камсыздандыруу жана эмгек үчүн акчалай жардам негизинде активдерди түзүү долбоорлору аярлуу үй-бүлөлөргө суунун жеткиликтүүлүгүн камсыздоого, түшүмдүүлүктү жогорулатууга жана жоготууларды азайтууга жардам берип, алардын **климаттык таасирлерге ыңгайлашуу жөндөмдүүлүгүнүн бекемделишин туруктуулук көрсөткүчтөрү** аркылуу аныктайт.

Климатка ылайыкташуунун пайдасынын баллы

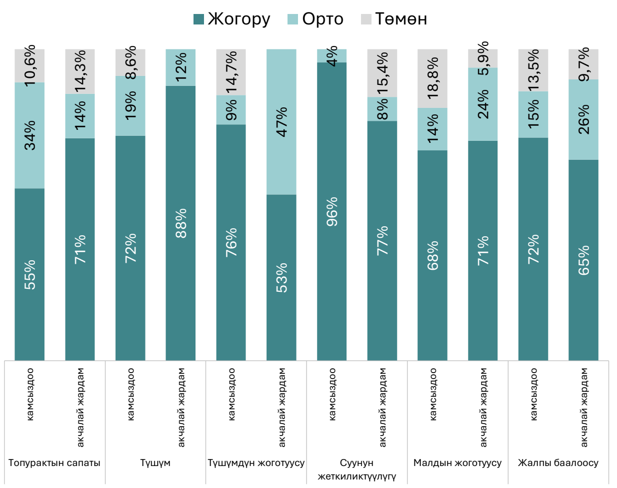

Климаттык туруктуулукка болгон кубаттуулугунун баллы

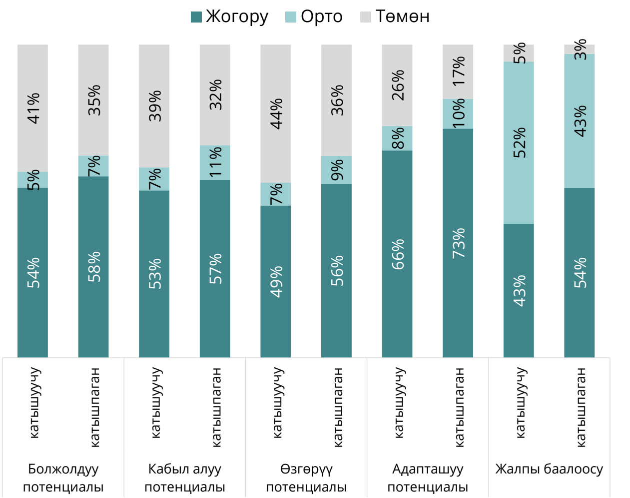

БУУ ДАТПнын программалары жалпысынан **жер кыртышын жакшыртууга, айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгүнө жана суунун жеткиликтүүлүгүнө оң таасирин тийгизд/** Бирок, түшүмдүн жоготуулары жана малдын чыгашасы сыяктуу кыйынчылыктар бар. Катышуучуларынын көпчүлүгү долбоорлордун айыл чарбасына пайда алып келгенин белгилешти, бул иш-чаранын натыйжалуулугун тастыктайт.

Долбоорлорго катышкан жарандар катышпагандарга салыштырмалуу өздөрүнүн мүмкүнчүлүктөрүн, айрыкча ыңгайлашуу багытында, бир аз төмөн баалашат. Катышпаган жарандар көпчүлүк көрсөткүчтөр боюнча жогору натыйжаларды көрсөтүүп, өздөрүн климаттык өзгөрүүлөргө туруктуураак деп эсептешет.

Экологиялык пайда индекси (ЭПИ)

Айылдык жамаатларда үй-бүлөлөр суу ташкындарына, кургакчылыкка, бороон-чапкындарга жана катаал кыштарга чыдап, жашоо үчүн туруктуулукту талап кылат. 2024-жылы суу ташкындары эң олуттуу климаттык сокку болду. БУУ ДАТП долбоорлорунун катышуучуларынын 40,1%ы селдерден катуу жабыркагандыгын жана 34,7%ы орточо жабыр тартканын билдиришкен. БУУ ДАТПнын активдерди түзүү демилгелери аркылуу коомчулуктар туруктуулукту бекемдөө менен бирге экологияны жакшыртууга салым кошуп, туруктуу келечекке жол ачып жатышат.

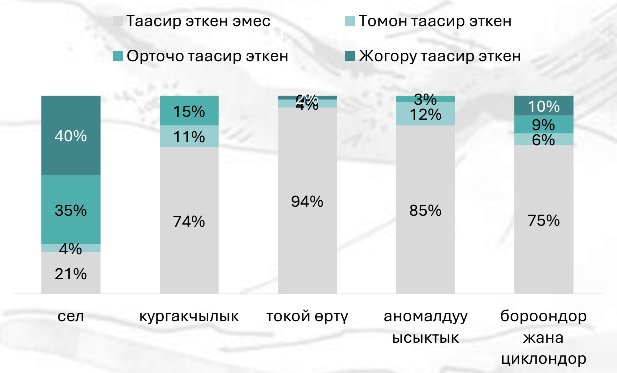

Экологиялык пайданын индекси (ЭПИ) калыбына келтирилген жана жаңыдан курулган объектилердин таасири аркылуу экологиялык өзгөрүүлөрдү коомчулуктун кандай деңгээлде кабыл аларын чагылдырат. БУУ ДАТПнын долбоорлоруна катышкан үй-бүлөлөр үчүн бул таасири жогору; алардын ЭПИси 51% көрсөтүп, катышпагандарга (49%) караганда жогору турат. Бул 2023-жылга салыштырмалуу 12 пайызга (39%) көбөйгөн, бул туруктуу экологиялык практикалардын өсүп жатканын айгинелейт.

"Бак-дарактарды тоонун бооруна жана каналдарга отургузуу топуракты бекем кармап, эрозиянын алдын алат." (Талас, ФТТ, 2024)

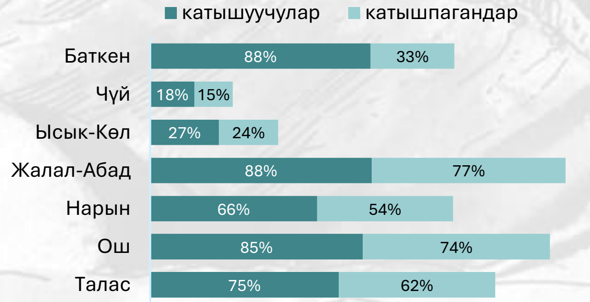

Каржы багыттары

12% үй-бүлөлөр өндүрүштүк максатта насыя алган.

- ***Эркектер өндүрүштүк максаттар үчүн насыяларды көбүрөөк алышат (65%),*** *бул алардын ишкердик же айыл чарба ишмердүүлүгүндөгү үстөмдүк абалына байланыштуу болушу мүмкүн.*
- ***Аялдар мындай насыяларды өндүрүштүк максаттар үчүн азыраак алышат (39%),*** *бул социалдык же экономикалык тоскоолдуктар менен түшүндүрүлөт (мисалы, каржылык кызматтарга жеткиликтүүлүктүн кыйынчылыгы, менчик укуктарын чектөө, өндүрүштүк ишмердүүлүккө азыраак катышуу).*

Инвестициялык потенциалдын индекси

БУУ ДАТПнын долбоорлору ишке ашырылган аймактардын калкынын ресурстарды топтоо мүмкүнчүлүгү чектелген. Сурамжылоо учурунда катышуучулардын 35% гана акча топтогон.

БУУ ДАТП инвестициялык потенциалдын индексин (ИПИ) жыл сайын экономикалык алсыздыкка, климаттын өзгөрмөлүүлүгүнө жана экстремалдык аба ырайынын таасирине туруштук берүү үчүн максаттуу үй-бүлөлөрдүн каржылык мүмкүнчүлүктөрүн баалоо үчүн колдонот.

2024-жылга карата жыйынтыктар долбоор катышуучуларынын инвестициялык мүмкүнчүлүктөрүн көрсөттү: үй-бүлөлөрдүн **орточо чогулткан акчасы - 450 доллар**, **насыянын орточо көлөмү - 1140 доллар** жана камсыздандыруу төлөмдөрү - 39 доллар. Ошентип, 2024-жылы долбоорлордун катышуучулары үчүн жалпы орточо инвестициалык потенциалдын индекси **542 долларды** түздү.

Үй-бүлөлөрдүн **17%** микрокаржылык уюмдардан насыя алган. Бул көрсөткүч банктардыкынан кыйла төмөн болгону менен, микрокаржылоонун маанилүү ролун көрсөтүп турат, өзгөчө банктык насыя алуу мүмкүнчүлүгү чектелген учурларда. Сурамжылоого катышкан үй-бүлөлөрдүн жарымынан көбү аманаттарын үйдө сакташат. Бул официалдуу каржылык кызматтардын жеткиликтүүлүгүнүн чектелгендигин, каржылык сабаттуулуктун төмөн деңгээлин же аманаттарды жеткиликтүү ыкмалары менен сактоону көрсөтүшү мүмкүн. Ошол эле учурда үй-бүлөлөрдүн **40%** аманаттарын банктарда сактайт.

"Акчаны кантип колдонгонду билбегендер бар, акчаларын коротуп коюшуп, анан кайра жетпейт деп чыгышат". (Нарын, аялдар, ФГД)

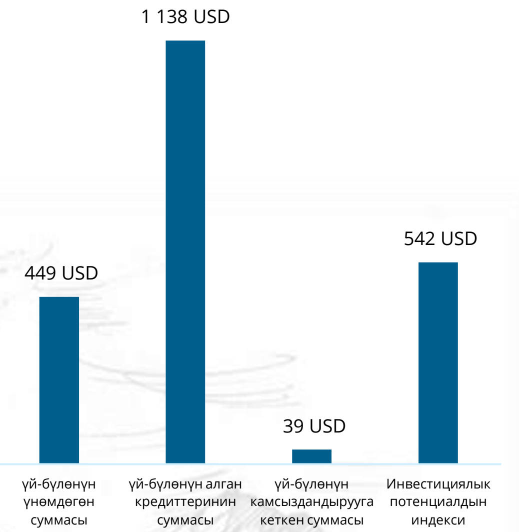

Окутуулардын натыйжасында киреше алуу иш чаралар (EIG) менен алектенүү

БУУ ДАТПнын окутуулары, айрыкча аялдар үчүн **жумушка орношуу мүмкүнчүлүктөрүн** кеңейтти. Аялдардын **35%** жана эркектердин **23%** киреше алып келүүчү иш менен алектенет; Аялдардын **9%** жана эркектердин **7%** үйдөн тышкары жумушка орношкон, ал эми аялдардын **5%** туруктуу жумуш менен камсыз болгон, салыштырмалуу эркектер иш менен камсыз боло алган эмес. Ошондой эле аялдардын **7%** жана эркектердин **6%** өздөрүнүн киреше алып келүүчү ишмердүүлүгүн баштап, долбоорлордун өзгөчө аялдар үчүн экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү өнүктүрүүдөгү ролун баса белгилешти.

«Долбоордон азык-түлүк алгандан кийин үнөмдөлгөн акчаны сарайдын калыбына келтирүү үчүн жумшоого мүмкүн болду» (Ош, ФТТ)

Тагыраак маалымат үчүн:

Изилдөө, баалоо жана мониторинг бөлүмү
Кыргыз Республикасындагы Дүйнөлүк азык-түлүк программасы ДАТП

CO.KYR.RAM@wfp.org

Веб-сайт: wfp.org/countries/kyrgyz-republic
Башка: hungermap.wfp.org/

Photo Credits:
© WFP